

1996'da yayınlanan öykü kitabını bilgisayara geçirmeyi bitirdim, üçte ikisini yeniden okuyup harf hatalarını düzelttim, yakında biter. 16 öykünün yer aldığı kitaptaki 15. öyküyü hayretle okudum. Bunu ben mi yazdım? 1992'de yayınlanan **Güzel Bir Ölüm** romanının ardından üç yıl sonra iki öykü yazmışım, birisi bu. Hayret ettiğim, anlatım tekniğinin epeyce farklı olmasıydı. Edebiyatta ne anlattığınız kadar nasıl anlattığınız da önemlidir. Reel sosyalizmin ölümünü anlatan bir öykü... Açıkçası neredeyse unutmuşum...

Edebiyat; roman, öykü, şiir ve ya deneme, bir şey anlatmalıdır. Burada anlatılanın kapsamı sınırsız denilebilecek kadar geniştir; her şey olabilir. Sadece dile ve kelime oyunlarına dayalı anlatıları sevmiyorum. Bir şeyi doğrudan anlatanlar da edebiyat olmuyorlar.

Bir kadın yazar anlatmıştı, adını hatırlamıyorum. Lisede iken edebiyat hocaları, evinizdeki bir kişiyi anlatın, ödevi vermiş. Kadın da kardeşini anlatmış. Hoca yazıyı beğenmiş ve bir de sözlü anlatmasını istemiş. Kadın da "benim kardeşim yok hocam," demiş. Hoca da, "işte edebiyat budur," demiş.

Neyse, öyküyü okuyun bakalım...

-III-

Uyandım! İnsan uzun zaman uyur ve yalnızca bu nedenle uyanır ya, ondan. Gözler açılır kendiliğinden ve boşluktaymış gibi yatılır bir an. Gece olmuş, gözlerim kapandığında akşamdı oysa, ne kadar uzakta kaldığını bilmediğim bir akşam. Siyah kadar lacivert gökyüzünde yıldızlar. Mevsim yaza geçemeyen bahar gibi, çarpıcı ve soğuk biraz. Toprak ıslak, çim kokulu. Hışırtılar geliyor yukardan, göremediğim uzun ağaçlardan. Kalktım. Birden yüzüme vurdu kent; ışık, her yan ışık. İstanbul değil mi burası, yoksa bu kadar çok mu oldu uyuyalı? Işıklar; tepelerden inerken yoğunlaşıp azalan, bazıları hareketli ışıklar. Sonra benekli bir karanlık –deniz var orada- ardından yine küçük siyahlarla ayrılan ışıklar. O evi arıyorum. Karşıda, yükseklerde olmalı, soluk ışıklı bir mahallede. Yok! Bambaşka bir yer gibi görünüyor olması gereken yer. Gündüz bakarım, uyanırsam eğer. Yine de sevdim burasını, manzaralı yerde yatıyorum.

Arkamdan, karanlığın içinden, hemen susan ama kendini tanıtacak kadar uzun bir ses geldi. Birden hatırladım, duymuştum bunu, uykumda belli belirsiz. Rüzgar, bir vapur düdüğü, aşağılardan gelen anlaşılmaz gürültüler, bir uçak geçiyor yükselerek ve yine duyuldu o ses. İyice zayıf ama ardarda çağırıyor bu kez; gel, gel haydi! Garip, Müslüman mezarlığı değil mi burası? O yana bakıyorum karanlığın içinden. Sözcüklerini anlayamadığım sesler de duyuluyor artık, ilahi söyleniyor sanki. Karanlık küçük ışıkları çevreliyor şimdi, bazıları sönüyor rüzgara dayanamadan. Gitmeliyim! Yerler çamur. Kayarak, elimle bulduğum ağaçlara tutunarak ilerliyorum. Sürekli çalıyor çan. İlahi bu söyledikleri, anlamadığım bir dilden. Garip, çok garip. Yürürken bir şeyleri eziyor ayaklarım. Eğilip alıyorum. Buruşturulmuş sigara paketleri ve içecek kutuları, ellerimin gördüğü kadarıyla. Duruyorum. Geri dönebilir miyim bu karanlıkta? Yatmak yeniden, hayat üzerimden akıp giderken. Şimşek çakıyor. Elimdekileri görüyorum. Tanımıyorum. Yoktu bu markalar o zaman. Yıllar geçmiş olmalı, ne zaman kopmuştu hayat? Dönüp kente bakmalıyım, o evi bulmalıyım. Korkuyorum birden; kötü şeyler olacak, olmuş. Arkamda karanlık var yalnız, birkaç adımda görülmez olmuş kent. Işıklar ilerde kıpırdayarak çağırıyorlar beni.

Beklediğimden daha kalabalık burası. Yüzlerce gölge var, sıkışarak ve zorlukla ilerliyorlar. Yine de uzaklar birbirlerine, kimse bakmıyor ötekine. Öne ulaşmaya çalışıyorum kenardan yürüyüp ağaç köklerine çarparak. Yerler kağıt dolu, gazete parçaları ve yırtılmış kitaplar. Elinde fener taşıyan bir adamı durduruyorum. Işıktaki kağıtlara bakıyorum. Bu dili biliyorum, benim dilim ama okunamayacak kadar yabancı bana. Ne oluyor burada? Neredeyim ben? Adam kolunu

kurtarıyor elimden soran bakışlarıma yanıt vermeden. Uzaklaşıyor. Sonrakini durdurmak istiyorum, vazgeçiyorum. Aynı adam, arkadan gelenler de aynı. Şaşılacak derecede benziyorlar birbirlerine soluk yüzlü, bitkin denecek kadar yorgun ve gözleriyle boşluğa bakar gibiler; bir hayatı bitirip neye başlayacağına karar veremeyenler gibi.

Ne kadar yürüdüm, bilmiyorum. Öndeyim artık. Süslü, ağır giysili bir rahip mırıldanarak yürüyor çevresinde kendisine benzeyenlerle birlikte. Yüzündeki anlam şaşırtıyor beni, kendini tutmasa kahkahalarla gülecek gibi. Çevresinde fenerler, elinde asa durup bana bakıyor bir an. Neşeli bir ezan başlıyor o sırada. Şaşıyorum öndeki ağır giysililer de kendi ilahilerini okumaya başlayınca. Ezana karşı değil, onunla birlikte söylüyorlar. Nasıl bir tören bu! Başrahibe bakıyorum ısrarla. Ezan bitince yaklaşıyor gülümseyerek. Sesi yumuşak emreder gibi sorarken:

“Siz geçmiyor musunuz sıraya?”

Eliyle kalabalığı gösteriyor ve yürüyor. Konuşamıyorum şaşkınlık içinde bakarken, çan çalıyor yine gölgeler geçerken. Karanlıkta insanları ayıramıyorum artık, o kadar belirsizleştiler.

Birden kısa boylu, kaşları bile beyazlaşmış bir adam dikildi karşıma. Elindeki parlak feneri yukarı kaldırdı yüzümü görebilmek için. Başımı çevirdim biraz korkarak. İskelet gibi kemikli bir yüz, gözler iki çukurdan bakar gibi ama dayanılmaz parlaklıkta. Durdu orada; o bana bakar, ben ona bakamazken.

“Neden farklısın sen?”

Başımı çevirdim. Çelimsiz denilebilecek kadar zayıf ama küçük bir dev gibiydi. Gölgeler azalmaksınız geçiyordu yanımdan.

“Sen de farklısın.”

Hışırtılı bir sessizlik. Sözcükler geliyor uzaktan; bitti, bitti... Yanımdan geçen bir gölge artık

bittiğini ve konuşmamam gerektiğini söyledi. Sus ve uy, sus ve uy... Acıyarak bakıyor bana konuşurken sesi hırs dolu: “Hayatımı bunun için harcadım, şu gördüğün tören için.” İyice uzaklaşmış rahipleri hatırlıyorum; giysiler, süsler, ilahiler... Müslüman mezarlığında Ortodoks töreni ya da neredeyim ben?

“Babam ve dedem gibi yapacaktı çocuklarım ve torunlarım. Hapishane ve mezarlıkla dolu tarihimiz sürecekti. Ben de düşünmüyordum görebileceğimi. O kadar uğraş ve acıdan sonra her yanında bir hastalıkla beklerken ölümü, birden önce o öldü.” Durdu. “Anlıyor musun, öldü o! Yok artık!”

Nefesi kesildi, tıkanır gibi oldu. Ardından öksürüklere boğuldu. Yankı mı yapıyordu yoksa yüzlerce insan da birlikte mi öksürmeye çalışıyordu? Birkaç gölge geldi ona yardım etmek için, hiçbir şey yapmayan bana kızgınlıkla bakarak. Gittiler. Kalabalığa bakıyorum dalgın. Mezarların, hapishanelerin ve büyük özverilerin adamı; kim için, ne için? Önümden geçenlerden birisini durduruyorum; göğsü madalyalarla dolu ama yaşı çok genç. Eğilip bakıyorum: Kızıl Ordu madalyası, emek kahramanlığı madalyası ve ne için olduğunu anlayamadığım başkaları. Yanındakilerde de var benzerlerinden. Madalyon, rozet, kolye gibi taşıyorlar. Ne oldu, ne oldu? Yanıt vermeden uzaklaşıyorlar, beklenen olmuş ve unutulmuş gibi, hala hatırlayanı garipseyerek.

Öne doğru koşuyorum; ölü, ölüyü bulmalıyım. Nefesim kesiliyor, bitmiyor insanlar. Bir ağaç köküne takılıp yuvarlanıyorum sonunda. Başım acıyor yumuşaklığa düşmeme karşın. Kağıt dolu burası; yırtılmış kitaplar, dergiler, gazeteler. Birisi gelip ışık tutuyor okumamı ister gibi. Rastgele karıştırıyorum. Duvar gitti, bitti; tarihin sonu; heyecanlı kalabalıklar, mutlu yüzler, yan yana yatan öldürülmüş bir kadın ve erkek; adamın birisi dünya haritalı ceket giymiş... Işık çekiliyor gördüklerimi anlamamdan umudu kesmiş gibi.

Ölü nerede, hangi yıldayız biz?

Evi buldum! Karşıda, yeni yapıldığı belli blok apartmanların arasında kalmış küçük bir mahallede. Orada olduğuna inanıyorum daha doğrusu. Belki yıkıldı, belki de hiç olmadı o ev. Önemli değil; bir ev vardı orada, bugün ve hatırlayabildiğim geçmişte olmasa da. Kapısı önünde hayatımın birden değiştiği ev. Oraya gitmemeliydim; bilmiyorum, belki de iyi oldu gitmem, yoksa o cenaze törenine katılanlardan birisi de olabilirdim; ne yaşayan ne ölü; herkes biraz ölü, ölüyü parça parça içinde taşımaktan.

Birden, karşıdan, o evden gelir gibi bir kız geldi. Uzun boylu, zayıf, beyaz giysili. Bana bakıp gülümsedi, karşıma oturdu. Çantasından adını göremediğim bir kitap çıkardı, okumaya başladı. Elleri ve ayakları iri, burnu da biraz büyüktü. Saçları düz kısaydı, teni çok beyaz. Her yanı kusurlu ama sonuçta güzel bir kız. Yanına koyduğu çantasında bir gazete görünüyor. Adını okuyorum, benim zamanımda yoktu bu gazete. Hangi yıldayız biz? Ne olacağım, düşüneceğim, inanacağım buna bağlı. Kıza sorsam mı, garip karşılamaz mı? Gazete katlanmış, tarihini göremiyorum, belki sonra.

Okumuyor artık, bana bakıyor göz ucuyla. Kapatırken okuyorum kitabın adını, “Sosyalizmin Alfabetesi”. “Söylediğin kitaba başlamıştım ama ağır geldi, önce bunu okuyorum,” diyor. Gülümsüyorum. Nasıl bir kız bu? Hemen aşık olduğu bir erkek nedeniyle solculukla tanışan ve yalnız onun yanında inançlarını paylaşan bir kız mı? Gülümsüyorum yeniden.

Birden ağlayınca şaşırdım. Hazırlık yapmadan, gözleri dolmadan, yüzü ne yapacağını belli etmeden birdenbire ağladı. İyice yaklaştı bana, yaslandı. Boğaz’dan kocaman bir tanker geçiyordu gölgesi denizi karartan. Necdet, tanımıyorum, ben olmalıyım; kısa yanıtlar veriyorum sorularına; anne-baba, abiler, akrabalar, herkes karşıymış aşkımıza. Ve bunca sorunun ortasında ben, iki gündür konuşmuyormuşum onunla.

Dün gece uyandığımı söyleyemedim ona; tören, bulamadığım ölü, sonra koşarak dönmeye çalıştım yerime nefes nefese, hayatı mezarlık ve hapishane dolu adamın beni izlediğini hissederek. Korktum, ne olduğunu anlamaktan korktum. Sıkıca sarıldım ona. Duyamadığım sözler fısıldadım kulağına.

Elimi gazeteye uzattım. Dokundum. Kağıt acıttı parmaklarımı. Bırak dursun. Tarih sayıdan başka nedir ki ve birden çok iyi hissettim kendimi. Beni çok aradığını söyledi önce ve sonra, herkesin bize karşı olmasının verdiği kuşku ve cesaretle. Fısıldaştık sonra, sözcükleri

anlamadan ama söylediklerimizi anlayarak.

Uzakta bir adam belirdi, kayboldu hemen. Gitmedi ama, orada saklandı bir yerde. Görmeden anladık bunu ikimiz de. Saçlarını düzeltti. “Kalkmalıyım, deli sanacaklar beni,” dedi telaşla. Uzaklaşırken durdu, geri döndü: “Abimle tartışabiliyorum artık. Hayretler içinde kalıyor sen nasıl öğreniyorsun bunları diye. Dün, ‘iyi ki yıkıldı, aklımızın üzerindeki baskı kalktı’ dedi. Ne dersin, konuşuruz değil mi?”

Gitti. Gölge de saklandığı yerden çıkıp peşinden gitti. İzliyor, polis olmalı, onu değil, onunla konuşacak öteki canlıları, ben olmayan Necdet’ten dolayı. Kim bu Necdet? Neden beni O sanıyor? Dayanamayıp peşinden gitmek istedim. Otların, ağaçların ve taşların arasında koştum biraz. Aşağıda gördüm onu gözden kaybolmak üzereyken, peşinde o gölge. Yarın yine gelir, sonrası günlerde de, başka bir Necdet’e kadar. Gülümsedim, umutla doldu içim. Kolay mı Necdet bulmak; o zaman bile zordu, ben o eve giderken Necdet’i bulmak umuduyla.

Hep Necdet kalır mıyım, bilmiyorum. Yerime döndüm. O zaman dikkatimi çekti, yerim adsız. Rastgele yığılmış gibi duran toprak ve üzerinde her anlama gelecek işaretlerle dolu küçük bir taş. Beni Necdet yapan taş. Gülümsüyorum, Çamurlanmış taşı temizlemek istiyor, vazgeçiyorum; belki ortaya çıkabilecek yeni işaretleri görmek istemeyerek.

Anladım o kızı, adı belki yalnız Necdet için önemli olan kızı. Onu yeni hayata taşıyan kişi birden ölmüş. Kız ve erkek tanışır, birbirini sever, yakın ve uzak gelecek için planlar yapar ve hatta onları gerçekleştirmeye başlarken, ailelerin ve akrabaların tavrı sürerken bu arada, erkek birden ölür. Neden ve nasıl olduğu bile anlaşılamadan kaybolur ortadan, arkasında ölümüne inanmayı zorlaştıran soru işaretleriyle. Arıyor onu bir ölümden ötekine giderek.

Karşıya baktım. Akşamın o garip zamanı şimdi. Güneşin batmasıyla ışıkların yanması arasındaki aydınlık karanlığın zamanı. O evi aradım, kapısında hayatımın birden değiştiği, hayır, hiç değişmediği evi.

-|-

Domatesin yararları nelerdir ve nasıl yetiştirilir?

Domates yemeklerde çok kullanılır. Sindirilmesi kolaydır. Ayrıca çiğ olarak da yenilebilir. İçerdiği vitamin ve mineral tuzlar... Duvarı tam karşımda Stalin'in büyük bir portresi var, mareşal üniforması ve heybetli bıyıklarıyla. Her anlama gelebilecek gibi bakıyor. Sert, kıyıcı, ilkel, sevecen. Bir baba gibi. Domatesin genellikle kırmızısı kullanılmakla birlikte yeşili ve ikisi arasındaki renklerde olanları da vardır. Domates turşusu yeşilinden yapılır. Yandaki cam dolapta kalın ve ciltli kitaplar dizili. Kiril alfabesini zorlukla okumaya çalışıyorum. Stalin'in toplu yapıtları olmalı. Alt gözde Lenin dizili. Nazlı bir bitki olan domates yetiştirmek için sıcaklık ister. Bakımı da zordur. Dalını kırmaması için çubukla desteklenmesi gerekir.

Dinlemediğimi anladı birden. Durdu. Benimle birlikte portreye baktı.

"Tanır mısın?"

Güldüm. Yanıt yerine Lenin'den başlayıp Sverdlov, Lunaçarski'ye kadar devrimin kadrosunu saydım, hala nasıl bu kadar iyi hatırladığıma şaşarak.

"Tarihimizi iyi biliyorsunuz."

Gözlerini bana dikip sustu. Sessizlik. Saati baktım. Telaşlandı. Bir saat olmuş. Bu yeni bağımsızlaştırılmış fabrika yöneticisiyle salça alımı hakkında konuşmak istiyorum. Domatesin ekiminden başlayarak adım adım amaca yaklaşıyoruz. Belki bir saat daha, dinlemeli miyim?

Kararını vermiş gibi kalktı. Odada çok sayıda bulunan dolaplardan birinin kapağını açtı. Konuşmadan içindekileri masaya taşımaya başladı. Sovyet bayrağı, Kızıl Ordu üniforması, subay kasketi, çeşitli nişan ve madalyalar, irili ufaklı Lenin büstleri, rozetler, flamalar... Masa doldu, dolap boşalmadı yine de. Bakmadım, bilip hatırlamak istemediklerime. Ucuz, dedi, ve çok var. Durdu, bilmediğini göstermekten hoşlanmaz gibi. “Ülkenizde, Batı’da meraklıları yok mu?” Bir adam vardı, tanımiyorum, meraklıydı bunlara; daha doğrusu Che, Castro, Ho Chi Minh ve onlara benzeyenlere. Bunları da alırdı herhalde. “Yazık,” diyor, “yazık, kaçırdık biz. Ben değil yalnız, bu ülkedeki herkes. Kolay değil kapitalizm; neyin, ne zaman para getireceğini bileceksin. Biz bir türlü ikisini birden doğru seçemedik. Berlin Duvarı kapanın elinde kaldı. İnanır mısınız, burada bile Duvar taşı satmaya çalışanlar var. Batılılar neden böyle, kaynağı biz olanı bizden almıyorlar?”

Rafları dolduran ciltlere bakarken ben, “bunlar da olabilir,” dedi. “Ucuz ve çok var elimizde.” İlgilenmediğimi ve sıkıldığımı göstermek istedim, anlamadı. Odadaki tek gazeteyi bana uzattı. İlk sayfasındaki bir yazı ve fotoğraf için iyice katlanmıştı. Yalnız onlardı görülen ve yalnız onlar için alınmış ve orası okunmuş gibiydi. Kocaman bir Lenin heykeli ve ayaklarının ucunda yükselerek ancak onun parmağını tutabilen bir adam. Çekoslovakya’da bir alanda dikili olan yedi ton ağırlığında ve altı metre yüksekliğinde bu bronz heykel bir Amerikalı tarafından evinin bahçesine dikilmek için satın alınmış. Lenin bıyıklı, kasketli, pardösülü, yelek ve kravatlı. Yüzünde kararlı bir anlatımla yürüyor gibi. Giyimi modern ama yüzü ve genel görünümüyle köylü; aydın köylü, aydınlatılmış köylü, yüksek köylü. Çekoslovakya’nın doğusundaki köylüler için köylü yapılmış Lenin’in elini hasır şapkalı Amerikalı bir köylü tutuyor. Gurur, beğeni, küçümseme olmalı bakışlarında Leninli bahçesi olan adamın.

“Kaç para eder dersiniz bu?”

Anlamsız baktım yüzüne; bilmiyorum, ilgilendirmiyor da beni. Kendisiyle konuşur gibi hesapladı: kullanılan bronzun fiyatı ve işçilik de var, vazgeçti sonra üzüntüyle bana bakarken. “Kullanılan malzemeye göre hesaplanmaz bu heykelin fiyatı, çok daha yüksek olmalı. İyi iş yapmışlar. Yapan biziz, en azından adam ve düşünce bizim, satan onlar. Satan onlar!”

Akşam oluyordu. Saatlerdir buradaydım. Güneş alçalırken odadan da geçti. Toz, her yan toz. Güneş tozları gösteriyor. Rozetler, büstler ve ötekiler ölgün ışıklı tozun altında. Hiç birine dokunmuyorum, tozun tozlaşış hepsinin dağılacağından korkarak.

Işıklı toz, ben, o ve Stalin oturduk; bütün Leninler de oradaydı; kitap Lenin, büst Lenin, heykel

Lenin. Satılan heykel. Sabah uyandım, pencereyi açtım ve bahçede Lenin. İşlerimi en yetkin hangi yöntemle yürütebileceğimi öğrenebilirim ondan. Birden o Amerikalının Lenin'i sevdiği için aldığını düşünüyorum. Lenin gibi bir taktikçiden görüş alabilmek kıyasıya rekabet ortamında büyük önceliktir. Heykele mutlaka çok iyi bakacaktır, tozlandırmadan.

Konumuza döndük: toplanan domateslerin fabrikaya gelmesi ve seçilmesi. Anlatımı hızlanmıştı. Kısa zamanda konserveleme tekniklerine geldi. Isı derecesinin önemi, kutunun önceden hazırlanması ve özellikleri; buradan seçilmiş bekleyen domateslere geçtik.

Sözünü kesmek istedim, durmadı. İkinci denememde susup bekleyerek baktı yüzüme.

“Salçanın kilosunu kaç a vereceğinizi söylemeyecek misiniz?”

Yüzünün karışmasından yanıtını öğrenmek için saatlerdir oturduğum soruyu anlamadığını hissettim. Yinelemedim. Öylece baktık birbirimize. Adı çok kelimeli bir komitenin kararını iletecek gibi iyice ciddileşti ve bir fiyat söyledi. Birden anlamadım bildiklerimden çok farklı olduğundan. Yine baktık birbirimize. Yanıt vermedim ama anladı olmaz'ı. Şaşırdı. Şaşırmasına şaşırdım. Hayatında olmaz olmamış mıydı? Yüz kilo için fiyat söyledi bu kez, yüzünde benim için indirim yaptığını söyleyen bir anlatımla. Pahalı mı ucuz mu olduğunu düşündüm birden. Konuşmadım. Anladı. Kalktım. İkimizin de anlamadığı sözler mırıldandık; haftaya, şu kadar ton, teslim... Çıktım. Gece olmuştu. Karanlık sokaklarda değişik, ölü ışıklı arabalar. Büyük, kalabalık ve ilk gördüğüm andan beri bana ölü gibi gelen bu kent; Moskova. Neyi arıyorum bu ülkede? Bıraktığım düşlerin bir zamanlar güzel olan gerçeğini mi? Bir yolunu bulup kolay ticaretle kısa zamanda çok para kazanmayı mı; yoksa düne kadar dünyanın (ve bizim) efendimiz olanların bu işten hiç anlamadıklarını zevkle izlemeyi mi? Ne olursa olsun satabilmek için beceriksizce çabalyorlar. Önce eğleniyor, sonra sıkılıyor insan. Kızmayı denedim, olmadı. Kızılmıyor onlara. Gülünür, ağlanır, netleşen bir aynaya bakılır şaşkınlıkla; unutulur. Ucuz veya pahalı, bir daha görmeyeceğim o adamı.

Hızlandım. Kent içinde bu kadar büyük olur mu; hiç bitmeyecekmiş kadar uzun bir mezarlık. Taşları geçiyorum hızla, görünmeden hışırdayan ağaçlara ve uzakta neyi aydınlattığı belirsiz ışıklara bakarak.

(1995)